

AD HONOREM

АКАДЕМІК МИКОЛА ЖУЛИНСЬКИЙ: ШЛЯХ ГРОМАДЯНИНА І НАУКОВЦЯ

Діалог Героя України, академіка НАН України Івана Дзюби й академіка НАН України, заступника директора Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України Миколи Сулими

Іван Дзюба: Наш діалог приурочено до ювілею Миколи Жулинського. Ці вісімдесят років його (як і багатьох із того покоління) історія розкидала по різних географічних і хронологічних ділянках, у яких обставини життя й біг часу намагалися накласти свою незмивну печать на особистість.

Озираючись у молодість нинішнього ювіляра, ми бачимо, що, здається, ніщо не провіщало його філологічних захоплень. Хіба навчання в Дубнівському педагогічному училищі та вчителювання в сільських школах. Мабуть, не дуже вдале, бо невдовзі він опановує перспективніші робітничі професії на промислових підприємствах Волині, а потім — на суднобудівному заводі далекого Ленінграда. За цим угадується не так юнацька романтика, як радше суворі імпульси життя перших повоєнних літ. Але нарікати на долю не довелося: вона відчувала перспективи, прочитувала внутрішні задатки свого підопічного й, немовби підіграючи йому, дбала про широкий трудовий горизонт і життєвий досвід майбутнього громадського й державного діяча.

Микола Сулима: Щось таки вплинуло на рішення Миколи Жулинського, студента-заочника факультету журналістики Київського державного університету, приїхати до Ленінграда і стати трубозгинальником кораблебудівного заводу, тобто пролетарем. Можливо, магія історичного минулого цього міста...

І. Дз.: Так, минуле північної столиці Росії вражає: Петербург збудований на гнилому місці волею Петра I й підневільною працею десятків тисяч, на кістках російських солдат і українських козаків, місто — символ могутності Російської імперії і скарбниця дивовижних мистецьких цінностей. Так, воно було енергетичним центром великої імперської культури, яка втягувала в себе інтелектуальний потенціал десятків народів, але цим і була приречена на те, щоб у її лоні визрівали й відцентрові сили, притягувані до магнітних полів споконвічних вітчизн і чутливі до їхніх негасимих життів...

М. С.: Наш ювіляр у роки ленінградської юності міг би легко «розчинитися» в робітничому середовищі. Проте цього не сталося, бо щось вело його до музеїв, театрів, бібліотек, книгарень, де він віднаходив рідкісні видання, які розповідали про життя Петербурга, про його літературні салони (як згадує Микола Григорович, особливо його вразив салон Нестора Кукольника, випускника Ніжинської гімназії вищих наук)... Він пізнавав місто, де зберігаються майже всі знакові раритети давньої української літератури. Тут визрів таланти Тараса Шевченка. Усе це сприяло усвідомленню національної ідентичності юнака з Волині.

І. Дз.: У певному сенсі юнак із Волині йшов услід тих українців, що прибули до Петербурга ще в шевченківські часи — Євгена Гребінки, Аполлона Мокрицького, Василя Григоровича, Миколи Гоголя та ін.

М. С.: Мабуть, варто згадати, що саме в Петербурзі було надруковано «Енеїду» Івана Котляревського, «Кобзар» Тараса Шевченка, що тут видавав свій часопис «Основа» Пантелеймон Куліш, що Північна Пальміра на початку ХХ ст. пробудила футуристичні поривання Михайля Семенка. Ленінград щось важливе сформував і у свідомості допитливого воляняка.

І. Дз.: Варто згадати 60-ті роки. Поки Микола Жулинський працював на заводі, суспільство переживало хвилю оновлення після публічної критики керівництвом Комуністичної партії й держави культу особи Сталіна. З'явилися надії на демократизацію суспільного життя, ширші можливості в молоді на вибір свого шляху.

Молодий чоловік, повернувшись на Батьківщину, застає тут явище, поштовх якому дало й студентське середовище. Воно дістало назву

українського шістдесятництва. На самодіяльних конференціях студенти обговорюють становище української мови, беруть активну участь у мітингах (по суті політичних) навколо пам'ятника Тарасові Шевченку в дні річниць його перепоховання на Чернечій горі, що стають приводом до одвертої, а частіше прихованої критики негативних явищ у національній політиці в Україні. Великого резонансу набув конфлікт навколо по-статі популярного викладача кафедри журналістики професора Матвія Шестопапа, котрого звільнили з роботи за звинуваченням у «націоналізмі» — студенти стали на його захист. Усі ці явища засвідчували, що радянське суспільство входить у новий, незнаний етап розвитку.

Невідомо, чи мав до цих подій хоч якийсь стосунок студент-новачок, до того ж заочник (може, колись Микола Жулинський розповість про це у спогадах), але вони не могли не вплинути на його настрої та самоусвідомлення, на відчуття причетності до ширшого ідейного життя. Так чи так, коли не сповна, то краєчком «шістдесятництво» входило в його життя. Тим більше, що серед студентів-філологів уже гуртувалися майбутні зірки шістдесятницької поезії та прози, які згодом будуть одним із головних об'єктів його літературознавчих праць і рятуватимуть від теоретичної ортодоксії. А вже невдовзі випускник університету, так і не вигостривши перо журналіста-газетяра, спокусився на мовби привабливішу стежу, що обіцяла втаємничення в академічну філологічну науку, — стає аспірантом Інституту літератури, молодшим науковим співробітником, захищає кандидатську дисертацію, потім докторську.

М. С.: Так, у 1968—1971 рр. Микола Жулинський навчається в аспірантурі Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР. Як критик він дебютував 1969 р.: рецензував твори Михайла Медуниці, Миколи Олійника, працю Захара Лібмана (у співавторстві з Юрієм Покальчуком). Наприкінці 1960-х — на початку 1970-х років аспірант починає друкувати статті про історичний оптимізм радянської літератури (такою була затверджена чи радше спущена «згори» тема його кандидатської дисертації), відгукується на театральні вистави. Поступово окреслюється коло імен, які незмінно перебуватимуть у полі його уваги.

Варто наголосити на тому, що Микола Жулинський прийшов до інституту тоді, коли його очолював Микола Шамота, до цього призначення — заступник Олександра Білецького та завідувач відділу соцреалізму. Кому, як не вам, Іване Михайловичу, краще знати цю людину, причетну до комісії, що розглядала вашу працю «Інтернаціоналізм чи русифікація?» й назвала її пасквілем. Це за каденції Шамоти були відраховані з аспірантури та звільнені з інституту Юрій Бадзьо, Ярослав Дзира, Віктор Іванисенко, Михайлина Коцюбинська, Леонід Махновець, Олексій Ставицький, Василь Стус, Іван Ющук. Про стиль керівництва, якого дотримувався Шамота, ходять легенди. Його треба було якось врахову-

вати не лишень Миколі Жулинському, а й усьому колективу Інституту літератури, терпець якого урвався 1978 р.

От ви кажете про входження в життя Миколи Жулинського «шістдесятництва», про майбутніх зірок нової поезії та прози серед студентів Київського університету. Справді, дедалі більше тоді вияскравлювалися Іван Драч, Володимир Дрозд, Ірина Жиленко, Володимир Підпалій, Борис Олійник, Василь Симоненко та ін. У Ніжині під крилом Дмитра Наливайка формувався Євген Гуцало, у ВДІКу в Москві під опікою Олександра Довженка визрівав Микола Вінграновський, у Харківському університеті шукав себе Григій Тютюнник... У твори шістдесятників молодий дослідник учитувався, вітаючи появу нових майстрів слова. Згодом із багатьма з них він приятелюватиме, як-от із Володимиром Дроздом та Іриною Жиленко.

І. Дз.: Проїшовши в Інституті літератури всі щаблі кар'єрного зростання — від аспіранта до вченого секретаря, старшого наукового співробітника, заступника директора з наукової роботи, директора академічної установи, до члена-кореспондента й академіка НАН України, Микола Жулинський, попри те, що за вікном були 1970-ті й 1980-ті роки, названі пізніше добою застою, лишень вигострював свій аналітичний зір. Він бачив, як у монументальних розписах знакових новобудов озиваються прийоми абстракціонізму, як паралельно з офіційним малярством розвивається андеграунд, як у музиці під претекстом розширення діапазону демократизується звуковий ряд, як у літературі набуває популярності т. зв. химерна проза, що давала вільніше дихання уяві й самоцінному слову. Не кажучи вже про самвидав, який владі так і не вдалося знешкодити зовсім. Загалом культурний ґрунт був уже почасти підготовлений до серйозних змін, які вочевидь назрівали. Літературознавцям залишалося конкретизувати або «поглиблювати» тезу про історичний оптимізм у бік його наповнення суто естетичними вимірами. Тут на допомогу критикові приходять письменники, котрі шукали дороги власній думці серед щільної системи догм. І от Микола Жулинський і Володимир Дрозд обговорюють ту саму кляту проблему історичного оптимізму вже під кутом зору «художнього аналітизму», тобто в матерії літературній, а не нав'язливо-політичній.

М. С.: Іване Михайловичу, мабуть, Володимир Дрозд як співучасник обговорення «клятої проблеми історичного оптимізму вже під кутом зору “художнього аналітизму”, тобто в матерії літературній, а не нав'язливо-політичній» з'явився не випадково. Відомий прозаїк, на мій погляд, у творчих пошуках пішов далі від своїх, сказати б, однолітків. Про це свідчать, скажімо, певні перегуки його доробку з тематикою прибалтійських та вірменських письменників — маю на увазі повість Володимира Дрозда «Вовкулака» й оповідання латвійської письменниці

Регіни Езери «Людина із собачим нюхом», чи оповідання Гранта Матевосяна «Буйволиця», оповідання Володимира Дрозда «Білий кінь Шептало», де дійсність подано через сприйняття тварини... Очевидно, ці дискусії між критиком і прозаїком приносили взаємну користь.

І. Дз.: Література чуйно вловила тут можливість розширити зону своєї автономії, а представники недогматичного флангу критики й літературознавства підтримують нові голоси в письменстві. Такою була позиція й Миколи Жулинського. Його цікавлять нові імена в літературі, але не меншою мірою й ті «старі», що витримали випробування спокусами «застійного» часу і зберегли вірність творчому покликанню: Анатолій Дімаров, Іван Чендей, Юрій Мушкетик, не кажучи, звісно, про Олеся Гончара.

М. С.: Мабуть, варто згадати, що в цей складний час відчутну підмогу українським письменникам та критикам надавали літератури народів Балтії, Кавказу... Тоді ж прийшло до Миколи Жулинського захоплення авторами, як тоді говорили, із братніх літератур: 1979 р. альманах «Сузір'я» публікує його статтю «Літературні “лови” Енна Ветемаа», яка 1984 р. супроводжує українські переклади відомого естонського прозаїка — книжку «Маленькі романи». Наступного року з передмовою критика «Як нелегко бути людиною!..» побачить світ двотомник популярного грузинського письменника Нодара Думбадзе. Вступним словом «Інерція свідомості, або Увага — ведеться слідство» відкривався однотомник сучасного латвійського прозаїка Алберта Бела (Київ, 1986). Український учений чутливо розпізнавав ознаки творчої свободи й авторської сміливості в порушенні гострих проблем сучасності, які були притаманні літературам балтійських і кавказьких республік, що сприяло мистецькому саморозвиткові й тодішнього українського письменства..

І. Дз.: Довгий, за датами, список посад і звань, що звисають із переобтяженого біографічного древа, хоч і є природними й неминучими в ювілейних матеріалах, проте на стороннього читача можуть справити враження людської марноти, надто ж марноти т. зв. кар'єрного зростання. Але, мавши змогу зблизька бачити й чути Миколу Жулинського в ці насичені подіями роки, хочу засвідчити, що він не вмщався в образ службовця — виконавця державних доручень, пропонував власне бачення політичних проблем, був людиною пристрасною, переживав справу, яку собі обрав, аж до захоплення нею. Для прикладу можу покликатися на роль, яку він відіграв у налагодженні й розвитку контактів з українською діаспорою, у проведеному політичних і наукових конгресів світового українства.

М. С.: А я от згадую, як 1993 р. з ініціативи й за безпосередньої участі віцепрем'єр-міністра України Миколи Жулинського відбулося перше

вшанування на державному рівні жертв голодомору 1932—1933 рр. Микола Григорович як голова Організаційного комітету, разом із поетом і народним депутатом Іваном Драчем та Головою київської міської держадміністрації Леонідом Косаківським обрали місце на Михайлівській площі — неподалік від входу на територію Михайлівського Золотоверхого собору, і невдовзі там було встановлено Пам'ятний знак жертвам голодомору — роботу художника й скульптора Василя Перевальського й архітектора Миколи Кислого. Освячення пам'ятника відбулося за участі ієрархів усіх конфесій України. У той рік, за підтримки на державному рівні, Євген Станкович і Дмитро Павличко написали реквієм «Панахида за померлими з голоду». У самому вшануванні брали участь представники культурних і громадських осередків з усіх областей України.

І. Дз.: Справедливим буде визнати, що державний масштаб і рівень цих заходів забезпечував саме віцепрем'єр із гуманітарної політики Микола Жулинський, котрому нерідко доводилося долати пасивність чи байдужість деяких інших представників влади. І цей посадовець мав довіру й підтримку на президентському рівні — це та важлива обставина, яка, на жаль, не стала в Україні надійною традицією.

М. С.: Важливою подією вітчизняної культури було заснування 1989 р. Міжнародної асоціації українців. Микола Жулинський брав у цьому найактивнішу участь. Прикметно, що саме він згодом став її президентом (1999—2002). Зайвим буде говорити про значення цієї асоціації для входження українистики у світовий науковий простір.

І. Дз.: У 1990-ті роки Микола Жулинський також активно працював у Раді з питань мовної політики при Президентові України, яка тоді регулярно і прискіпливо розглядала звіти обласних державних адміністрацій про хід виконання в тій чи тій області заходів із розширення сфери функціонування української мови (теж невдовзі забута практика).

При всій завантаженості державницькими функціями, Микола Жулинський залишався директором Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, а потім ще був обраний академіком-секретарем Відділення літератури, мови й мистецтвознавства Національної академії наук. Треба сказати, що обидві ці посади завдавали неабиякого клопоту, бо функціонування дослідницьких колективів обтяжувалося вкрай недостатнім фінансуванням і відтоком значної частини кваліфікованих кадрів, несприятливими умовами працевлаштування молоді. За цих сутужних часів Микола Жулинський як керівник академічної установи прагнув забезпечити раціональне збалансування різних галузей літературознавства, від вивчення давньоукраїнських пам'яток до сучасного письменства, і до теорії, яка нині стрімко розвивається — також за рахунок освоєння нових західних підходів. А як академік-секретар Відділення він мусив ураховувати потреби кількох наукових колективів,

і, здається, це йому вдавалося — за солідарної підтримки колег — мовознавців, етнологів і фольклористів, літературознавців.

М. С.: Микола Жулинський очолив Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України 1991 р. Так сталося, що саме цього року на третьому томі призупинився вихід дванадцятитомного Зібрання творів Т. Г. Шевченка, до 1995 р. проіснувала «Українська літературна енциклопедія» (тоді побачив світ третій і донині останній том — до літери Н і довідкової статті «Нечуя-Левицького І. С. будинок-музей»), тривала підготовка «Шевченківської енциклопедії», під час якої виявилось, що обсяг інформації в ній потребує іншої, ніж планувалося, кількості томів...

Слід нагадати, що 1992 р. М. Жулинський стає на стезю державної політики — ми бачимо його головою Наглядової ради Інституту державного управління й самоврядування, головою колегії Державної думи України, Державним радником України з питань гуманітарної політики, у 1994—1998 рр. його обирають народним депутатом України (у Верховній Раді він очолює підкомітет із питань творчої діяльності, мистецтва, мовної та культурно-просвітницької політики Комітету з питань культури й духовності), 1996 р. він входить до Ради з питань науково-технічної політики при Президентові України... Звісно, це впливало на виконання обов'язків директора Інституту літератури. Саме в середині 1990-х років він ухвалює рішення не продовжувати зупинене на третьому томі Зібрання творів Т. Г. Шевченка, а готувати до друку концептуально інший проєкт, позбавлений ідеологічних нашарувань, який би враховував усі досягнення шевченкознавства, зокрема й забороненого в радянські часи.

Перед Інститутом постало питання про підготовку нової «Історії української літератури» — і колектив узявся за виконання цього проєкту.

Упродовж 2001—2014 рр. виходить дванадцятитомне Повне зібрання творів Т. Г. Шевченка, упродовж 2012—2015 рр. — шеститомна «Шевченківська енциклопедія» (її творців 2017 р. удостоєно Державної премії України в галузі науки і техніки), 2014 р. з'явилися перші книги «Історії української літератури» у 12-ти томах. Інститут Івана Франка, відкритий 2011 р. з ініціативи Миколи Жулинського, починає видавати «Франківську енциклопедію».

Нині Інститут літератури повернувся до «Української літературної енциклопедії», на черзі — енциклопедія «Слово о полку Ігоревім», Зібрання творів Лесі Українки у п'ятнадцяти томах, відновлення серій «Бібліотека української літератури», «Бібліотека світової літератури» та ін. А ще Микола Жулинський мріє про Шевченківський дім, який би мав площі для зберігання рукописних фондів, для колосальної інститутської бібліотеки, для реставраційної майстерні, для виставок, зали для літературних вечорів...

І. Дз.: Щоб успішно очолювати науковий колектив, потрібно — і це не в останню чергу — подавати йому переконливий творчий приклад. Миколі Жулинському притаманний широкий спектр дослідницьких інтересів. Він заглиблений у шевченкознавство і франкознавство, в образи Тараса Шевченка й Івана Франка, — написав про них з академічною ґрунтовністю й особистою залюбленістю. Відчуваючи потребу часу й запити читача, присвятив щедрю на факти й емоції книжку добі «Розстріляного відродження», жертвам сталінських репресій, тим талантам, яких намагалися викреслити з українського життя, але котрі в нього повернулися назавжди.

Що особливо характерне для праць Миколи Жулинського з історії української літератури, так це не просто поєднання ґрунтовного наукового змісту з популярним викладом, а ще й виразно педагогічне спрямування. Вони розраховані на викладачів і студентів, а зрештою й на всіх, хто хоче більше знати про рідну культуру, здатен полюбити її. Це, можна сказати, відповідь на примітну в нашому суспільстві загрозу втрати відчуття історичного й естетичного контексту літературної класики, формалізації освіти загалом. Це заклик розкритися душею до наших культурних надбань. І це не моє перебільшення — варто звернутися до фундаментальної книги, яка побачила світ у видавництві «Либідь» 2008 року: «Микола Жулинський. Українська література. Творці і твори. Учням, абітурієнтам, студентам, учителям». У ній 37 нарисів — літературних портретів українських письменників різних поколінь (від Григорія Сковороди до Ліни Костенко) з уважно дібраними зразками їхньої творчості. Ця картина, що переконує і вражає, цікава навіть для фахівця. Адже в ній і загальновідоме буває оригінально переосмисленим, а деякі постаті вперше подані в такому «широко популярному» форматі.

Найкращий і найплідніший період творчого життя вченого-ювіляра, мені здається, — це наші дні, коли, трохи скинувши тягар державно-адміністративних обов'язків, він може більше часу віддавати власним літературним уподобанням. У ньому мовби відродився той літературний критик, із якого починався колись молодий Микола Жулинський, лауреат премії ім. Олександра Івановича Білецького. Я люблю читати його рецензії в «Літературній Україні», в «Українській літературній газеті», «Слові Просвіти», «Дні» та ін.

Часом читаю в нього про книжки, яких я й не знав або проминув, і тоді дивуюся і трохи задрю. А головне, приємно читати, коли відчуваєш, що голосом справедливого визнання говориться про забутого або непоміченого, неоціненого письменника, і цей голос належить авторитетному фахівцеві, академіку НАН України Миколі Жулинському.

М. С.: На самому початку нашої розмови ви, Іване Михайловичу, натякнули: «Невідомо, чи мав до цих подій (зібрань 22 травня

біля пам'ятника Тарасові Шевченку, студентський захист професора Матвія Шаповала. — М. С.) хоч якийсь стосунок студент-новачок, до того ж заочник, може, колись Микола Жулинський розповість про це у спогадах». Можливо, він напише і про парадоксальний сюрприз, який зробило йому 2007 р. місто його пролетарської юності, — я маю на увазі скандал, коли російські спецслужби не дозволили Миколі Жулинському, народному депутатові України, двічі віцепрем'єр-міністру, відвідати могилу брата дружини, Галини Степанівни, і примусили повернутися додому (мабуть, це й був початок т. зв. гібридної війни Росії з Україною...).

Як ви знаєте, наш ювіляр уже наближається до таких мемуарів. Розпочав він із книжки «То твій, сину, батько». Українська душа — на Голгофі ХХ століття» (2003; монтаж свідчень, документів та коментарі Володимира Дрозда). Двома окремими рядками в бібліографічному покажчику Миколи Жулинського стоять книжки — «Моя Друга світова. Роман-хроніка в голосах» (2016) та, за визначенням автора, майже роман «Акордеон» (2018). Хто мав нагоду спілкуватися з ювіляром у вужчому колі, звичайно ж, не раз чув із його вуст ту чи ту історію, пов'язану з його батьком, із його односельцями. Іван Драч, Юрій Мушкетик та інші слухачі тих бувальщин не раз напосідали, радили Миколі Григоровичу записати усно сформовані сюжети власного й чужого життя. Наполягання, на щастя, увінчалися успіхом: ті історії лягли на папір, знайшлися й видавці. Тепер «Моя Друга світова» й «Акордеон» стали помітними резонансними фактами сучасного літпроцесу. «Моя Друга світова» тематично й настроєво перегукується з відомим романом-епопеєю Володимира Дрозда «Листя землі. Книга доль і днів минулих» (1992—2000) та книжками лауреатки Нобелівської премії з літератури Світлани Алексієвич: їх об'єднує вслухання в живі розповіді селян, робітників, жінок, чоловіків, матерів — звичайних свідків і учасників по-своєму епохальних подій. Микола Жулинський зосереджується на мешканцях свого села, які винесли на собі тягар Другої світової війни, на болісних спогадах матері, українки, що залишилася з малими дітьми на руках сам-на-сам із нещадною війною. Автор, озброєний художніми досягненнями світової літератури, вільно переводить реалістичну оповідь у своєрідну магію легенди, художньої реальності, тонко поєднує сторінки, позначені смутком, з епізодами, наповненими маленькими радостями буденного життя.

Переплітаючи дитячі спогади й документальні свідчення, прозаїк розмірковує про місце України у світовій бійні, про патріотичні поривання українців, про жорна двох воюючих держав, між якими опинилися українці, про трагедію нашого народу. Ось тільки слова дядька Миколи Жулинського, Кліма Волиняка, що звучать у «Моїй Другій світовій»: «І Перша світова біди нам наробила, руські попалили хати, а нас погнали

чорт знає куди. За них тут не було нічого нашого. Нашого тіко того, що в хаті. При образах. Школа по-московському, церква по-московському, в Пляшеві, там, де наші козаки проти Польщі пішли і згинули, тіки про Расаєю і мова, а нам із прапорами й у вишитій сорочці не підступитися. Так само вийшло і за поляків... ». Гіркими були, за споминами дядька Кліма, і роки, коли на його землю прийшли «совети». Хтось оце все хоче викреслити з пам'яті, переписуючи історію України... Автор, звертаючись до глобальних проблем, постійно несе в собі ці дядькові слова, вимовлені «тихо, і то не вдома, а на цегельні, де пас корову», бо з ними він виростав, як і розмови з батьком, котрому судилося пройти всі кола пекла ХХ ст. Саме вони й закладають масштаб бачення проблем, що їх висвітлює письменник Микола Жулинський.

Ще однією подією в літературному житті України стала поява роману «Акордеон». Книжку було створено завдяки наполяганню Івана Драча (його пам'яті вона й присвячена). Уперше твір опубліковано в часописі «Харків» під псевдонімом КЛЮМ. У центрі роману — оповідь про митарства батька автора — Григорія Лук'яновича Жулинського, котрого доля в роки Другої світової війни провела дорогами боїв, полону, концтаборів і врешті-решт доправила до США, де він дожив до ста років і повернувся доживати віку в Україну. Розповідь про заповітну мрію Григорія Лук'яновича грати на акордеоні розгорнулася в панорамну історію про долю українця, його мандри в часі і просторі, про непереборний оптимізм, віру в особливе призначення людини. Зі сторінок роману лине мелодія, зіграна невідомим акордеоністом, яка запала в душу тодішньому в'язневі Освенціму. Вона стає то зойком, то стогоном, то хлипанням зболеного серця, то, зрештою, сигналом із Космосу, почутим на схилі життя.

На порозі свого ювілею Микола Жулинський живе активним творчим життям, плекає нові задуми і для всього наукового колективу Інституту, і для себе особисто. У планах нові статті, збірники, монографії, можливо, спогади про перебування у владі, про зустрічі із цікавими людьми в різних кінцях світу і, звичайно ж, про рідне село, долю його терплячих і добрих людей. Нехай же здійсняться ці плани!

Отримано 28 травня 2020 р.

м. Київ